

Висновки. 1. Результати наукового дослідження свідчать, що ефективність організації педагогічного управління навчально-виховним процесом значною мірою залежить від рівня творчої підготовки педагогічного колективу у процесі управління та управлінської діяльності. 2. Використання елементів нових навчальних технологій у навчально-виховному процесі, моделі педагогічного керівництва процесом навчання учнів є ефективним засобом для формування навчальних досягнень школярів, формування міцних знань, вмінь та практичних навичок, що підтвердила практична діяльність педагогічного колективу гімназії. 3. Систему педагогічних критеріїв, приміром результативності навчання, можна розділити на такі блоки: навчальний (знання, уміння та навички), виховний, соціального досвіду (знання, навички, вміння); здібностей (психічні та соціальні якості); схильностей (мотиви внутрішнього та зовнішнього характеру), розвиваючий (розвиток особистості учня).

Напрямки подальших досліджень. Ми вважаємо, що для подальшого педагогічного аналізу та отримання набагато ґрунтовнішої інформації про процес наукового дослідження необхідна комп'ютерна обробка даних навчально-виховного процесу, розробка моделі особистості вчителя середньої та старшої школи, моделі організації діяльності учнів школи при вивченні навчальних предметів та моделі інтелектуального розвитку учнів різного шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевз О.П. Гуманістична педагогіка і психологія як основа підтримки саморозвиваючої особистості в освіті США // Педагогіка і психологія, 2006. – №2 (51). – С. 107 – 114.
2. Бондар В.І. Дидактика. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
3. Rogers C., Freiberg H. I. Freedom to learn. 3 – rd ed. – N. Y.; Oxford; Singapore; Sydney: Maxwell Macmillan Inter., 1994.
4. [www.ship.edu/cqboeree/incongruity. gif](http://www.ship.edu/cqboeree/incongruity.gif)

УДК 378.013:372.212

І.В. Онищенко

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У статті розкривається сутність естетичного виховання дошкільника, визначається роль дитячої літератури у формуванні естетичної свідомості дитини дошкільного віку.

The article describes since of aesthetic education of pre-school children, defines the role of child's literature in forming aesthetic consciousness of pre-school children

Постановка проблеми. Розвиток системи освіти в Україні вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість дитини. У Законі України “Про освіту” зазначено, що виховні та навчальні заклади повинні забезпечити саме з дошкільного віку пріоритетний розвиток високої моральності художньо-естетичних цінностей та смаків. Важливого значення у зв'язку з цим набуває переорієнтація навчання з чисто прагматичної на духовно-творчу мету і стосується насамперед лінгвістичної освіти.

Реалізація завдань з удосконалення якості дошкільної освіти неможлива без роботи над систематичним і цілеспрямованим збагаченням літературних знань дошкільників, вихованням у них позитивних морально-етичних якостей, умінням оцінювати і висловлювати своє ставлення до докільця і подій у дитячих творах. На жаль, сьогоднішній стан дитячої літератури не можна назвати благонадійним, хоча книг для дітей і про дітей видається велика кількість. У потоці книжкової продукції демонстративно зменшується питома вага серйозної, духовної та морально збагаченої літератури, а це, в свою чергу,

впливає на зниження рівня духовності дитини, на глобальне руйнування національних традицій [5: 3].

Процес спілкування дошкільника з книгою безпосередньо спрямований на становлення та соціалізацію особистості. Книга має великий вплив на розумову, духовну та емоційну сфери дитини, і тому уточнення місця і ролі дитячої літератури як засобу впливу на емоційний розвиток дошкільника, з'ясування принципів організації процесу естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами словесного мистецтва, обґрунтування необхідних методів трансформації цього напрямку виховання є сьогодні актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць із проблем естетичного виховання переконує в тому, що питання сутності естетичного виховання, його ролі в житті людини привертають пильну увагу представників різних галузей знань. Загально теоретичні проблеми культурного розвитку людини та його естетичної складової висвітлюються в працях Б.Ананьєва, Л.Виготського, О.Бондаренко, І.Зязюна, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна, В.Сластьоніна, М.Кагана, А.Канарського, Л.Левчук та ін.

Психолого-педагогічні аспекти естетичного виховання дошкільників розглядалися в працях Н.Ветлугіної, В.Ждан, О.Дронової, В.Захарової, Н.Кириченко, Т.Комарової, Ю.Косенко, В.Котляра, Л.Макаренко, С.Науменко, В.Пабат, Г.Підкурманної, Н.Сакуліної, О.Трусової, Л.Шульги та ін. Дослідження М.Волокітіної, П.Гальперіна, В.Давидова, Л.Занкова, О.Запорожця, В.Крутецького, Г.Люблинської, М.Матюхіної, Т.Михальчик, Н.Молдавської, З.Романовської та ін. визначають особливості розвитку вмінь у дітей дошкільного віку естетично оцінювати твори художньої літератури.

Проте, незважаючи на велику кількість досліджень з порушеної проблеми, на сучасному етапі недостатньо з'ясовано сутність дитячої літератури як засобу формування естетичної свідомості дошкільника. Вказана проблема є актуальною й вимагає першочергової уваги й осмислення, адже дитяча література, читання як процес відіграють провідну роль у формуванні особистості, у створенні системи загальнолюдських цінностей.

Метою дослідження є з'ясування ролі дитячої літератури у формуванні естетичної свідомості дошкільника. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких дослідницьких завдань: проаналізувати теоретичні та експериментальні дослідження впливу дитячої літератури на формування особистості дитини; виявити умови виникнення й механізми формування інтересу до читання творів художньої літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Естетичне виховання є масштабною, складною справою, яка передбачає залучення дитини в контекст прекрасного як універсуму, у систему загально цивілізаційних естетичних художніх цінностей, оскільки прекрасне є цілісним, єдиним у своїй всезагальності, втілює в собі естетичний, художній геній, який є однаково цінним для кожного народу.

Естетичне виховання дошкільників визначається як організація життя і діяльності дітей, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок і естетичного ставлення до світу [3: 281]. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості дитини, з якою тісно пов'язаний її моральний світ. Квінтесенцією його є естетичний розвиток.

Естетичний розвиток особистості має за мету формування естетичної культури особистості – своєрідного сплаву особистісних якостей, які обумовлюють критерії її оцінювання прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості. Основними компонентами естетичної культури є естетична свідомість, естетичні потреби, естетичні навички, уміння, творчі здібності особистості. Усі ці якості особистості необхідно розвивати уже в ранньому дитинстві, добираючи засоби, форми і методи з огляду на вікові особливості естетичного сприймання дитини.

Провідним компонентом естетичної культури особистості є естетична свідомість. У педагогічній науці під естетичною свідомістю розуміють сукупність поглядів, знань,

суджень, оцінок, ідей, ідеалів [3: 278]. Основою естетичної свідомості є естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями. Естетичне сприймання є специфічною діяльністю, під час якої у дітей дошкільного віку формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій. На основі естетичного сприймання формується художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва.

Художня література як вид мистецтва є вищою формою естетичного опанування дійсності. Художній смак формується лише через спілкування зі світом мистецтва і значною мірою визначається художньою освітою, знанням історії мистецтва та є складовою естетичного смаку, зумовленого усім комплексом суспільних обставин, цілей і цінностей. Широко освічена, художньо вихована людина володіє певною терпимістю до думки іншої людини.

Погоджуємося з думкою Муснікової Є., що “прилучення до мистецтва стимулює гуманістичну спрямованість особи, сповнює її духовною щедрістю, активізує творчий потенціал особистості, і чим раніше він буде закладений, тим активнішим буде прагнення людини до опанування художніх цінностей світової культури, тим вище естетична свідомість, тим ширше сфера естетичних потреб” [2: 28].

Основи естетичної культури закладаються в ранньому дитинстві. Тому, з точки зору дитячого виховання, виключне значення має естетичне виховання дітей дошкільного віку через книгу. Книга як найцінніший людський витвір, пройшовши всі процеси розвитку цивілізації, і на сучасному етапі залишається незамінною. Саме дитяча книга позитивно впливає на формування особистості дитини, незважаючи на розвиток інформаційних технологій, збільшення форм масової інформації.

Своїм першочерговим завданням В.Сухомлинський вважав “прищеплювати невгасиму любов до книги, зробити її пристрастю, захопленням, вести людину в світ слова як у світ краси, у дивовижний квітучий сад; утвердити в душі юного читача почуття борця, захисника справедливої ідеї” [4: 194]. Процес читання видатний український педагог розглядав як “складну творчість” і наголошував: “Для того, щоб ввести вихованця в світ книги, треба ввести його в світ слова” [4: 196]. Через читання дитячої літератури відбувається формування первинного уявлення про прекрасне, відчуття краси поетичного чи прозового твору, стимулювання власної творчості дитини, національних поглядів тощо.

Важливим напрямом естетичного виховання є формування естетичної свідомості дошкільника. Перед вихователями стоять важливі завдання: домогтися розуміння дітьми сутності морально-етичних категорій; формувати вміння співпереживати і співчувати героям художніх творів; учити виокремлювати позитивне і негативне в поведінці героїв творів; формувати вміння співвідносити поведінку героїв із власною поведінкою.

Формування знань, поглядів, суджень, оцінок, переконань дитини, що в цілому становлять естетичну свідомість, передусім відбувається в художньо-мовленнєвій діяльності, яка, в свою чергу, пов'язана із сприйманням літературних творів, їх виконанням і відтворенням, супроводжується образним, виразним мовленням, словесною творчістю. Художньо-мовленнєва діяльність передбачає формування у дітей різних видів компетенцій, з-поміж яких виокремлюється і оцінно-етична компетенція – здатність дітей свідомо аналізувати поведінку героїв художнього твору, висловлювати своє ставлення до них, мотивувати свої моральні та етичні оцінки.

Важливим завданням вихователя є навчити дітей формувати оцінно-етичні судження. На думку О.Монке, процес формування оцінно-етичних суджень у своєму розвитку проходить такі стадії: 1) сприймання художніх творів; 2) розуміння змісту художнього тексту; 3) усвідомлення дій і вчинків героїв художніх творів; 4) емоційний відгук на поведінку і вчинки героїв у формі співчуття, співпереживання, схвалення, засудження; 5) оцінно-етичні висловлювання дітей щодо поведінки і вчинків героїв; 6) мотивація висловленої оцінки [1: 17]. Важливою педагогічною умовою формування оцінно-етичних

суджень у дітей дошкільного віку є наявність морально-етичного потенціалу в художньому творі.

Становленню й утвердженню естетичної свідомості особистості дитини допомагає самовираження через дитячу літературу. Для цього необхідно допомогти їй виявити природні здібності, розвиток яких тісно пов'язаний з вольовими якостями характеру – ініціативністю, наполегливістю, умінням володіти собою. Для розвитку цих чинників вихователь шукає нові форми і методи роботи, які викликають інтерес до книги, читання. Серед найефективніших ми вважаємо методики, спрямовані на розвиток творчого читання, коли свої враження від прочитаної книги дитина висловлює через малюнки, відгуки, ігри, театральні імпровізації. Головною опорою вихователя в цій роботі є багата уява дитини, її прагнення до гри.

З метою залучення дошкільників до читання творів дитячої літератури вихователь може проводити подорожі до “Країни книжок”, “Країни казок”. Пробудити інтерес до читання допоможе яскраво оформлена книжкова виставка, виставка дитячих малюнків, проведення цікавих заходів (вікторини, конкурси, турніри, аукціони, літературно-музичні композиції, лялькові вистави, інсценівки та ін.). Із великим задоволенням діти переглядають лялькові вистави “Як Незнайко читав книжку”, “Як Барвінок і Ромашка книгу рятували”, “Пригоди книжки, або як стати гарним читачем” та ін. Здатність театру впливати на емоційну та інтелектуальну складову особистості дозволяє залучити дитину до читання, ознайомити з творами дитячої літератури, розкрити перед дошкільниками духовно-творчий потенціал книги. Усі ці заходи проводяться, переважно, за мотивами казок.

Ми вважаємо, що такі заняття – це прекрасна можливість “оживити книгу”, викликати у дітей безпосередні емоційні реакції і, безперечно, бажання прочитати книгу. Пропоновані види робіт сприятимуть формуванню у дошкільників художнього смаку, розширенню їхнього кругозору, розвиватимуть творчі здібності.

Критеріями формування естетичної свідомості дітей дошкільного віку є інтерес до художньої літератури, літературні здібності, загальна життєва активність, прагнення до творчості, загальна оптимістична, конструктивна орієнтованість у ставленні до світу. Індикаторами, за якими вимірюються ці показники, є самооцінка дітей, експертна оцінка з боку педагогів, оцінка батьками рівня розвитку психічних рис та здібностей особистості за спеціальними вимірювальними шкалами.

Висновки. Отже, дитяча література відіграє величезну роль у формуванні духовно розвиненої особистості, удосконаленні почуттів, сприйманні явищ життя крізь призму людських взаємин, є джерелом розуміння духовної культури минулого і сучасності. Залучення дошкільників до читання творів дитячої літератури сприяє формуванню в них естетичної свідомості, творчої активності, збагачує їх духовно, розвиває природні нахили дітей, їх художньо-творчі здібності, естетичні почуття. Визначення шляхів здійснення такої роботи може бути предметом подальшого наукового пошуку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Монке О. Формування оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку: Автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – 21 с.
2. Муснікова Є. Формування у дітей сприйняття прекрасного шляхом оволодіння цінностями духовної культури // Світ дитячих бібліотек. – 2006. – № 4 (21). – С. 27-29.
3. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 456 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. – Т.3. – К.: Рад. школа, 1977.
5. Трохименко Г., Драган Р. Читання як нормативна основа соціальної поведінки дітей // Світ дитячих бібліотек. – 2005. – № 4(17). – С.3-5.